

SAKU TUOMINEN

Kuinka puut
kasvavat

*ja miksi antilooppi
ravistaa*

Helsingissä Kustannusosakeyhtiö Otava

Copyright © Saku Tuominen ja Kustannusosakeyhtiö Otava 2021
ISBN 978-951-1-36427-6

Kirja on painettu hiokkeettomalle ja päälystämättömälle
paperille kasviöljypohjaisilla painoväreillä.

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2021

Ihmisestä, luonnosta ja ihmislunnosta.

*Jumala sanoi:
"Tehkäämme ihminen,
tehkäämme hänet kuvaksemme, kaltaiseksemme,
ja hallitkoon hän meren kaloja, taivaan lintuja,
karjaeläimiä, maata ja kaikkia pikkueläimiä,
joita maan päällä liikkuu."*

*Ja Jumala loi ihmisen kuvakseen,
Jumalan kuvaksi hän hänet loi,
mieheksi ja naiseksi hän loi heidät.
Jumala siunasi heidät ja sanoi heille: "Olkaa hedelmälliset,
lisääntykää ja täyttäkää maa ja ottakaan se valtaanne.
Vallitkaa meren kaloja, taivaan lintuja
ja kaikkea mikä maan päällä elää ja liikkuu.*

*Jumala sanoi vielä:
"Minä annan teille kaikki siementä tekevät kasvit,
joita maan päällä on,
ja kaikki puut joissa on siementä kantavat hedelmät.
Olkoon ne teidän ravintonanne.
Ja villieläimille ja taivaan linnuille
ja kaikelle mikä maan päällä elää ja liikkuu,
minä annan ravinnoksi vihreät kasvit."*

Niin tapahtui.

Ja Jumala katsoi kaikkea tekemäänsä ja kaikki oli hyvää.

Raamattu, 1. Mooseksen kirja, 1 luku

*To live in this world
you must be able
to do three things
to love what is mortal;
to hold it
against your bones knowing
your own life depends on it;
and, when the time comes to let it go,
to let it go.*

Mary Oliver

Loppu

*"Olen hieman ristiriitainen.
Kehotan ihmisiä olemaan kasvisyöjiä,
vaikken itse ole sellainen".*

Hänen Pyhyytensä Dalai-lama

Tämän kirjan piti ilmestyä vuosi sitten. Hyvä ettei ilmestynyt. Kirja olisi ollut hyvin erilainen, sillä tässä välissä kaksi asiaa ehti muuttua.

Maailma ja minä.

Mutta ei mennä asioiden edelle vaan aloitetaan alusta.

Kaikki käynnistyi muutama vuosi sitten tulleeesta puhelusta, jossa minulta pyydettiin erään kansainvälisen yrityksen tilaisuuteen puhetta kasvusta.

Kysyin: miksi?

Koska he olivat kasvuyhtiö ja heillä oli uusi kasvustrategia, jossa oli kovat kasvutavoitteet.

Kieltäydyin, sillä aihe tuntui yksioikoiselta.

Vastassani oli kuitenkin sinnikäs ihminen, joka pyysi minua nukkumaan yön yli. Hän ehdotti, että voisin puhua aiheesta eri näkökulmista, jopa yllättävistä sellaisista.

”Hyvä on, mietin asiaa ja palaan huomenna”, lupasin.

Illalla aloin pohtia, voisiko kasvuun tosiaankin löytää jonkin tuoreen näkökulman, joka ei olisi liian keinotekoinen. Mietin, kuka ihmisistä on todellinen kasvun asiantuntija. Kuuntelin Nobel-voittajan, munkin ja miljardöörin puheen ja luin Bill Gatesin hehkuttaman ekonomisti Vaclav Smilin haastattelun. Tein loikan huippu-urheilun puolelle ja luin lihaskasvun perusteista.

Siitä matka jatkui luontevasti kasveihin, ja ennen kaikkea puihin.

Yksi linkki johti toiseen, eikä aikaakaan, kun löysin itseni lukemasta luvialaisen biologin Janne Lampolahden haastattelua, jossa häneltä kysyttiin, miksi puut kasvavat metsissä aniharvoin toisiaan pidemmiksi.

Mahtava kysymys, jota en ollut koskaan ajatellut.

Vastaus kuului näin:

”Suomessa metsät näyttävät lähes suurella leikkurilla tasoitetuilta. Kaikki täysi-ikäiset puut metsässä ovat suurin piirtein saman pituisia. Tasapituisuuteen on yksi syy yli muiden. Jos sieltä yksi koittaa kasvaa pidemmäksi kuin muut, niin tuuli nappaa siihen helpommin kiinni. Kun puu on iso ja sillä on paljon lehvästöä, siihen kohdistuu liian kova tuulen paine. Tuuli kaataa pitkät pois.”

Kiinnostava oli myös jutun lopetus.

”Optimipituus on saavutettu Suomessa siinä kahdeksankymmenen vuoden tietämissä. Sen jälkeen puu keskittyy lähinnä paksuuskasvuun.”

Innostavaa. Paitsi *pituu*ta myös paksuutta eli *leveyttä*. Etenkin kun on olemassa vielä kolmas ulottuvuus, jota Lampolahti ei tällä kertaa maininnut.

Juuret, joiden avulla puu kasvaa myös *syvyyttä*.

Usein kun pohdimme jotain isoa teemaa – esimerkiksi luovuutta tai onnellisuutta – hyppäämme yhden olennaisen vaiheen yli. Emme pohdi sitä, mitä tuolla sanalla ylipäätään tarkoitamme, miten sen ymmärrämme. Meillä on niin kova kiire löytää vastaus, mikä tahansa vastaus, ettemme malta määritellä, mihin kysymykseen olimmekaan vastaamassa.

Mielenkiintoista kyllä, vaikka olen koittanut koulia mieltäni päinvastaiseen suuntaan, olin tekemässä samaa virhettä kasvua ajatellessani. Luulen, että pidin kysymystä siitä, ”miten varmistamme kasvun” epäkiinnostavana, koska en ollut asettanut itselleni paljon mielenkiintoisempaa kysymystä.

Mitä kasvu ylipäätään on?

Puut kasvavat koko elämänsä, mutta ne kasvavat paitsi pituutta myös leveyttä ja syvyyttä. Voisiko se olla yllättävän hyvä vertauskuva kasvulle muutenkin? Ja jos voisi, olisiko tällaisesta lähestymistavasta hyötyä esimerkiksi minulle ja vastaustani odottavalle kasvuyrittäjälle.

Aloin pohtia, mitä *kolmiulotteinen* kasvu voisi tarkoittaa yrityksen tai urheiluseuran, jopa ihmisyksilön näkökulmasta. Pyörittelin hetken mielessäni seuraavaa lausetta: ”Tämä vuosi on ollut yrityksellemme vahvan kasvun vuosi, mutta olemme kasvaneet ennen kaikkea syvyyttä.”

Hymyilin ja aloin innostua.

Paitsi että suostuin puhujapyyntöön, soitin kustantajalleni ja ehdotin, että seuraavan kirjani aihe voisi olla ”kuinka puut kasvavat – ja mitä me voimme siitä oppia”.

Kustantajakin innostui ja totesi, että puut tuntuvat nyt tulevan vastaan kaikkialla.

Sitten tuli pandemia.

Kun koronapandemia iski ja maailma sulkeutui, jostain syystä minusta tuntui mielekkäältä pienentää mittakaavaa ja kirjoittaa *kasvuyhtiön kasvustrategian kasvutavoitteiden* sijaan pienestä ihmisestä myrskyn keskellä.

Syntyi kirja, jonka nimi on *Kaikki on hyvin riippumatta siitä, miten kaikki on.*

Tämänkin kirjan ytimessä oli kasvu, mutta korostetusti *ihmisen* henkinen, yksilötason kasvu. Kirjassa pohdin sitä, miten kuka tahansa voisi kyetä säilyttämään mielenrauhan jatkuvan epävarmuuden keskellä.

Päädyin siihen, että vastoinkäymiset eivät ole yksinomaan huono asia, koska niissä voi aina piillä kasvun siemen, jonka kuka tahansa voi löytää pienellä työllä.

Pandemian aikana tapahtui kuitenkin jotain omituista.

Vaikka itsekkin käännyin monen muun tapaan hieman sisäänpäin, aloin samalla pohtia isoa kuvaa. Silmäni alkoivat aueta, näkökulmani sekä maailmaan että elämisen taitoon alkoi laajeta.

”Jo oli aikakin”, voisi joku sanoa – ja olisi ihan oikeassa.

Olen keski-ikäinen, valkoihoinen mies ja asun yhdessä maailman rikkaimmista valtioista.

Pidän itseäni suhteellisen uteliaana, suvaitsevana ja vapaa-mielisenä, mutta samaan aikaan tunnistan, että olen elänyt valtaosan elämästäni hyvin homogeenisessa ympäristössä. Räikein epätasa-arvo tai äärimmäinen köyhyys eivät ole näkyneet turvatussa arjessani.

Kasvu on ollut minulle rakas teema. Mutta kun sanon, että olen miettinyt paljon kasvua, tarkoitan miettineeni ennen kaikkea kunnianhimoisen ihmisen halua kehittyä.

Olen lukenut paljon Stanfordin yliopiston professorin Carol Dweckin tutkimuksia siitä, mikä on *kasvun asenteen* (eli *growth mindset*) merkitys hyvän elämän näkökulmasta. Pidän hänen ajattelustaan, uskon että siinä ollaan jonkin olennaisen äärellä.

Taloukasvua sen sijaan *en* ole pohtinut kovin intohimoisesti. En siksi, etten pitäisi siitä, vaan siksi, että olen ottanut sen annettuna. Olen lähtenyt siitä, että ilman kasvua ei ole elämää. Että kasvu on elämän laki. Ja siksi olen ajatellut, että kasvuyhtiö on parempi kuin yhtiö, joka ei kasva, mikä omassa maailmassani merkitsee kunnianhimon puutetta.

Olen ajatellut, että ellemme kasva, pienenumme. Ellemme kehity, taannumme.

Mutta varovaisesti olen alkanut avata mieltäni ja aloittanut omasta elämästäni. Olen tarkkaillut itseäni, pohtinut valintojani, tehnyt ajatuskokeita.

Mistä tunnistan oikean eteenpäin menemisen?

Mikä on taantumista, mikä taas aidon kasvun edellytys?

Olen pohtinut, millä *kaikilla* tavoilla itse voisin kasvaa.

Olen koittanut lisätä kunnianhimoa mutta samaan aikaan elää vähän maltillisemmin. Kiinnittää esimerkiksi hieman huomiota kulutustottumuksiini. Ostaa vähän vähemmän. Valita luomua, välttää hävikkiä, kierrättää.

Mutta henkseleiden paukutteluun ei ole syytä, syntilistä on loputon.

Olen elämäni aikana lentänyt paljon ja minulla on auto ja vespa, joista kumpikaan ei kulje sähköllä. Syön edelleen lihaa. Käyn sähkösaunassa useita kertoja viikossa. Haluaisin sanoa, että ekologinen ajattelu ja luonnonsuojelu on ollut keskeinen osa elämäni aina, mutta se olisi vale. Se on ollut sivuroolissa.

Olen ajatellut, että minun intohimoni on kantaa huolta omasta ja läheisten kasvusta. Teen oman osani maailmassa työllistämällä ihmisiä. Autan rakentamaan hyvinvointivaltiota. Teen töitä koulujen kehittämiseksi. Kirjoitan ja puhun.

Eikö se muka riitä yhdelle ihmiselle?

Mutta mielenkiintoisella tavalla pandemia toi ajatteluuni uuden tason.

Sen sijaan, että olisin lukenut vielä muutaman kirjan ajanhallinnasta, priorisoinnista, kriittisestä ajattelusta, luovuudesta, palautteen antamisesta, tekoälystä tai onnellisuudesta, huomasin alkavani ajatella yhä enemmän maailmaa, elämää ympärilläni.

Sitä, miten täällä pitäisi elää, jotta olisi pääosin onnellinen mutta sen lisäksi toimisi tavalla, joka ei vaaranna sen paremmin hyvinvointivaltiota kuin tulevaisuuttakaan.

Aloin lukea businesskirjojen ja itsensäkehittämisopusten rinnalla kaikenlaista itselleni uutta. Vaikkapa Pentti Linkolaa. Kalastaja-filosofia, jota olin pitänyt koko elämäni kiinnostavana mutta epärealistisena ajattelijana, riidanhaastajana ja kärjistäjänä.

Näin hän kirjoitti vuonna 1967, joka sattumoisin on syntymävuoteni:

”Kehittyneempi elintason käsite merkitsee sitä, että meillä on varaa panna pääpaino ympäristön moni-ilmeisyydelle, kauneusarvoille, puhtaudelle ja elämisentaidolle – sille, että meillä on varaa pitää luonnonvaroja myös tuottamattomina, elämäniloa varten.”

Miten valtavan kiinnostava ajatus. Ja järkyttävää kyllä, kuinka uusi itselleni.

Kehittyneempi elintason käsite.

Joka puolestaan sai minut pohtimaan itselleni rakasta *hyvinvointivaltion* käsitettä ja sitä, miten itse sanan ym-

määrän. Ja sitä, mitä me ylipäätään hyvinvoinnilla tarkoitamme.

Kenen tai minkä hyvinvoinnista kannamme huolta hyvinvointivaltiossa?

Entä *sivistysvaltio*?

Jos sillä tarkoitetaan valtiota, joka kantaa huolta heikoimistaan, kuinka sivistynyt on sellainen hyvinvointivaltio, joka ei ulota hyvinvoinnin tavoitetta koskemaan ihmisen lisäksi muita eläimiä?

Psykologiassa on kiinnostava termi *kognitiivinen dissonanssi*, jonka kehittäjänä pidetään 1950-luvulla vaikuttanutta yhdysvaltalaista sosiaalipsykologia Leon Festingeriä.

Kognitiivisen dissonanssin teorian mukaan ihmisellä on sisäinen tarve varmistaa, ettei hänen uskomustensa ja käyttäytymisensä välillä ole ristiriitaa. Tämä on ymmärrettävää, sillä ristiriita johtaa sisäiseen epäloogisuuteen ja epäyhtenäisyyteen eli dissonanssiin – ja tällainen tila on ihmiselle henkisesti äärimmäisen kuluttava.

Siksi pyrimme korjaamaan sen nopeasti.

Voisi ajatella, ettäärkevin ja kestävin tapa korjata tilanne on se, että pyrimme muuttamaan *toimintaamme*, kun huomaamme sen olevan ajatustemme, uskomustemme tai arvojemme vastaista.

Tähän liittyy kuitenkin ongelma.

Toiminnan muuttaminen on vaikeaa ja hidasta.

Ja siksi me – hämmentävää kyllä – pyrimme usein toimimaan päinvastoin ja muuttamaan *ajatuksiamme* suuntaan, joka ei ole *liian* suuressa ristiriidassa tekojemme kanssa.

Festingerin mukaan tapoja tilanteen ratkaisemiseksi on kolme. Voimme joko

- *muokata uskomuksiamme siten, että ne ovat paremmin linjassa toimintamme kanssa,*
- *etsiä uusia uskomuksia, jotka kumoavat ristiriidan,*
- *kyseenalaistaa huolen vähättelemällä sitä ja sen merkitystä.*

Tällaisesta toimintavasta on paljon esimerkkejä, kuten sosiaalisen median liiallinen käyttö tai illalla nautittu puolikas viinipullo. Koska emme halua muuttaa toimintaamme,

olemme kehittyneet hyviksi keksimään selityksiä sille, miksi toiminnan muuttaminen ei edes olisi järkevää – silloinkin kun tiedämme, että se itse asiassa olisi.

Luulen, että räikein esimerkki tästä on suhteemme kaikkien luontoon liittyvään, vaikkapa eläinten kohteluun ja ilmaston lämpenemiseen. Haluaisin uskoa, että lähes jokainen alkaa jo ainakin jollain tavalla tietää syvällä sisimmässään, ettei tilanne maapallollamme ole kovin hyvä.

Ilmasto kuumenee, tuhannet lajit kuolevat sukupuuttoon, säätilaan liittyvät ääri-ilmiöt lisääntyvät, pandemiat tulevat osaksi arkea.

Mutta samaan aikaan saavutetuista eduista, *omasta* hyvinvoinnistamme, on vaikea luopua ja tutuista toimintatavoista haluaisi pitää kiinni.

Miten olemme tämän epämukavan, jopa kiusallisen tilanteen ratkaisseet?

Muokkaamme uskomuksiamme, jotta ne olisivat paremmin linjassa toimintamme kanssa.

Etsimme uusia uskomuksia, jotka ainakin osin kumoavat ristiriidan.

Kyseenalaistamme huolen, tai ainakin vähättelemme sen merkitystä.

Margaret Heffernan on Texasissa syntynyt, Alankomaissa kasvanut ja Cambridgestä valmistunut palkittu kirjailija, keynote-puhuja, sarjayrittäjä ja liikkeenjohdon professori.

Ja yksi suosikkiajattelijoistani.

Heffernanilla on poikkeuksellinen lahja. Hän kykenee tiivistämään moniulotteiset yhteiskuntamme ilmiöt yksinkertaiselta tuntuviksi mutta mieleenjääviksi ja kriittistä tarkkailua kestäviksi ilmaisuiksi.

Yksi suosikeistani on *willful blindness* eli tietoinen sokeus. Upea termi.

Eräänlainen *toisaalle katsomisen* tai *maton alle lakaisemisen* taito.

Heffernanin mukaan yksi hyytävimmistä ilmenemistävoista oli natsi-Saksa. Moni ihminen tiesi, että jossain lähellä tapahtuu jotain, mistä pitäisi tietää hieman enemmän, mutta näki vaivaa, ettei olisi tiennyt liikaa. Oli harkitusti sokea.

Tämä ei ollut epäinhimillistä käytöstä vaan päinvastoin erittäin inhimillistä.

Toisaalle katsomalla kognitiivinen dissonanssi pysyi hallittavissa rajoissa. Ihmiset tulivat toimeen itsensä ja arkisten huoliensa kanssa. Ja siksi ajatus siitä, että ”eihän tavallinen ihminen tiennyt juuri mitään niistä hirveyksistä” oli niin armollinen. Se auttoi jaksamaan, myös pitkään tapahtuneen jälkeen.

Siitäkin huolimatta, että ajatus oli pitkälti valheellinen ja ihmiset myös tiesivät sen.

Mittaluokka saattoi ehkä tulla yllätyksenä, mutta valittu toimintatapa ei.

Luulen että nykyinen ilmastonmuutoskeskustelu on hiljaisen enemmistön näkökulmasta erinomainen esimerkki täsmälleen samasta ilmiöstä, myös itseni osalta.

Pahoin pelkään, että alitajuisesti *en* ole halunnut lukea aiheesta riittävästi, koska olen tiedostanut, että se saattaisi tuoda pahan mielen ja ainakin hetkellisesti vaikeuttaa elämääni.

Ja kun ei tiedä kovin paljon, voi esimerkiksi pohtia näin: ”voimmeko me olla varmoja, että ilmastonmuutos johtuu kokonaan meistä ihmisistä, ilmastohan on ollut muutoksessa aina ja viime talvikin oli kylmä”.

Ja kääntää pään pois.

Aina kun alan valmistella uutta kirjaa, pyrin puhumaan teemasta mahdollisimman monen, mahdollisimman erityyppisen ihmisen kanssa. Tällä kertaa kokemus oli mielenkiintoisella tavalla kahtiajakoinen.

Ilmastokriisiherännäiset totesivat että ”mahtavaa, *etenkin* jos uskallat kyseenalaistaa kasvun”. Kun sanoin heille, että haluan ainoastaan pohtia, mitä huomisen kasvu voisi olla, innostus laski heti.

Koska heidän mielestään kasvu *täytyi* kyseenalaistaa.

Entä muut?

Yksi arvostamani yritysjohtaja sanoi, että ”tuo on tärkeä teema”, mutta lisäsi kuinka tärkeää on, ettei aihetta käsitellä naiivisti vaan *realistisesti*. Kun pyysin tarkennusta, hän kehotti välttämään ”puidenhalaamista”.

Ja hänen mielestään kasvua nimenomaan *ei saanut* kyseenalaistaa.

Yksi keskustelukumppani totesi: ”Iso teema totta kai, mutta haluavatko ihmiset ihan oikeasti lukea siitä heti pandemian jälkeen?” Pelkään tietäväni vastauksen.

Aika moni *ei* halua lukea.

Onneksi eräs rohkea valoi minuun toivoa: ”Voisiko olla niin että pandemia on saanut ihmiset pohtimaan omaa toimintaansa ja juuri siksi aika on juuri oikea? Muutoksen ikkuna on hetken auki.”

Haluaisin uskoa tähän, sillä itselleni näin kävi.

Mutta ei kirjan teemalle edes ollut aitoa vaihtoehtoa. En nimittäin valitse aihetta, aihe valitsee minut. Ja tämä kirja – aiheen haastavuudesta huolimatta – oli pakko tehdä.

Tunnistan toki riskit.

Niistä isoin liittyy uskottavuuteen tai pikemminkin sen puutteeseen. Kun olen aiemmin kirjoittanut vaikkapa italialaisesta keittiöstä tai luovuudesta, olen kokenut olevani kotikentällä. Olen tutkinut aihetta usein vuosikymmeniä ja tiedän pystyväni puhumaan siitä vaikka unissani.

Kaikessa luontoon, ilmastoon ja eläimiin liittyvässä olen sen sijaan tragikoomisen myöhässä. En ole edes jälkijunassa, koska myöhästyin siitäkin.

Tiedän kiusallisen hyvin, että maailmassa on valtavasti ihmisiä, jotka ovat puhuneet asiasta vuosikymmeniä ja turhautuneet kerran toisensa jälkeen *itseni* kaltaisiin ihmisiin, jotka ovat nyökänneet ymmärtäväisesti ja jatkaneet toimintaansa kuten ennenkin.

Mutta sitten koin oivalluksen.

Entä jos tämä ei olekaan ongelma vaan vahvuus? Entä jos yksi tärkeimmistä kysymyksistä on pohtia, miten itseni kaltaiset saataisiin toimimaan?

Ja tällä alueella olen asiantuntija.

Toisaalle katsoja *par excellence*.